OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

3.2.2021

LsN Tanja Innanen
EaT Joni Korpinen

Neuvottelut EU:n uudesta kumppanuudesta Yhdistyneen kuningaskunnan kanssa / oikeudellinen yhteistyö rikosoikeuden alalla (UJ 50/2020 vp, UJ 52/2020 vp)

Euroopan unioni ja Yhdistynyt kuningaskunta (UK) saivat 24.12.2020 päätökseen neuvottelut uudesta kauppa- ja yhteistyösopimuksesta. Sopimusta täydentävät erilliset sopimukset tietoturvasta ja ydinenergia-alan yhteistyöstä.

Neuvosto teki 29.12. SEUT 218 artiklan 5 kohdan mukaisen päätöksen sopimusten allekirjoittamisesta ja väliaikaisesta soveltamisesta 1.1.2021 alkaen. Neuvosto päätti yksimielisesti allekirjoittaa sopimukset vain unionin puolesta, niin sanottuina unionisopimuksina.

Väliaikainen soveltaminen jatkuu 28.2.2021 saakka. Tarvittaessa sitä voidaan pidentää osapuolten välisen kumppanuusneuvoston yhteisellä päätöksellä. Euroopan parlamentin tulee vielä hyväksyä sopimukset, jonka jälkeen niiden voimaantulo edellyttää vielä neuvoston päätöstä sopimusten tekemisestä.

Kauppa- ja yhteistyösopimuksen kolmannen osan oikeudellista yhteistyötä rikosoikeuden alalla koskevat määräykset

Kauppa- ja yhteistyösopimuksen kolmas osa sisältää oikeudellista yhteistyötä rikosoikeuden alalla koskevia määräyksiä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta (VII osasto), keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa (VIII osasto), rikosrekisteritietojen vaihtamisesta (IX osasto) sekä varojen jäädyttämisestä ja menetetyksi tuomitsemisesta (XI osasto).

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Sopimus sisältää yksityiskohtaiset määräykset **rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta** EU:n jäsenvaltioiden ja UK:n välillä. Kyse on luovuttamisesta syytetoimia sekä rangaistuksen täytäntöönpanoa varten. Määräykset vastaavat pitkälti neuvoston puitepäätöstä eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä (2002/584/YOS). Puitepäätös on Suomessa pantu täytäntöön lailla rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (1286/2003, jäljempänä *EU-luovuttamislaki*).

Sopimusmääräykset perustuvat oikeusviranomaisten väliseen yhteistyöhön ja sisältävät muun muassa määräaikavelvoitteet sekä perusteet luovuttamisesta kieltäytymisestä. EU-sääntelystä poiketen sallittua on kieltäytyä omien kansalaisten luovuttamisesta tai asettaa rajoituksia heidän luovuttamiseensa. Tämä on sallittua valtion oikeusjärjestelmän perusperiaatteisiin liittyvistä syistä. Myös poliittisista rikoksista luovuttamisesta on tietyin edellytyksin sallittua kieltäytyä.

Rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevissa määräyksissä edellytetään useita notifikaatioita liittyen muun muassa toimivaltaisten viranomaisten nimeämiseen. EU-luovuttamislaissa säädetyn mukainen viranomaisjärjestelmä, jossa toimivalta pidätysmääräyksen antamiseen on syyttäjällä ja toimivalta pidätysmääräyksen täytäntöönpanoon on Helsingin käräjäoikeudella, edellyttää erillisen sopimusta täydentävän lainsäädännön valmistelua. Toimivaltaisen viranomaisen nimeämistä koskeva notifikaatio on tehty tammikuussa 2021. Komission kanssa käytyjen neuvottelujen jälkeen oikeusministeriö on ilmoittanut, että Suomen hallituksen tarkoituksena on nimetä Helsingin käräjäoikeus toimivaltaiseksi viranomaiseksi panemaan täytäntöön pidätysmääräys sekä syyttäjä toimivaltaiseksi viranomaiseksi antamaan pidätysmääräys. Lisäksi oikeusministeriö on ilmoitettu keskusviranomaiseksi. Kun uusi kansallinen sääntely olisi voimassa, Suomi tekisi uuden viranomaisilmoituksen.

EU-luovuttamislakia vastaava ratkaisu myös Suomen kansalaisen luovuttamisesta edellyttäisi erillistä lainsäädäntöä. Perustuslain (731/1999) 9 §:n 3 momentin mukaan Suomen kansalaista ei saa vastoin tahtoaan saa luovuttaa tai siirtää toiseen valtioon. Lailla voidaan kuitenkin säätää, että Suomen kansalainen voidaan muun rikoksen johdosta tai oikeudenkäyntiä varten taikka lapsen huoltoa tai hoitoa koskevan päätöksen täytäntöönpanemiseksi siirtää valtioon, jossa hänen ihmisoikeutensa ja oikeusturvansa on taattu. Yleisen luovuttamislain 2 §:n mukaan Suomen kansalaista ei saa luovuttaa.

Kiellosta on määrätyin edellytyksin poikettu EU-luovuttamislaissa. Erillisen lainsäädännön puuttuessa oikeusministeriö on antanut tammikuussa 2021 mainittuja perustuslain ja yleisen luovuttamislain säännöksiä vastaavan selityksen, jonka mukaan Suomen kansalaista ei luovuteta. Lisäksi on annettu selitys, jonka mukaan poliittisesta rikoksesta ei luovuteta muissa kuin tilanteissa, joissa kyse on sopimuksessa määritellystä terrorismirikoksesta.

Notifikaatioita edellytetään myös kauttakuljetuksesta päättävistä viranomaisista, luovutettavaksi pyydetyn henkilön suostumukseen liittyvistä tilanteista, kaksoisrangaistavuuden edellyttämisestä sopimusmääräysten mukaisissa listarikostilanteissa sekä kielistä, joilla Suomeen toimitetut pidätysmääräykset hyväksytään. Kauttakuljetusta ja kieliä koskevat notifikaatiot on tehty tammikuussa 2021. Oikeusministeriö on yleisen luovuttamislain säännösten mukaisesti ilmoittanut, että kauttakuljetuksesta päättää oikeusministeriö. Käytettäviksi kieliksi on ilmoitettu suomi, ruotsi ja englanti. Muut mainitut notifikaatiot tehdään myöhemmin. Kunnes erillinen lainsäädäntö on voimassa, tarkoituksena on, että Suomi antaisi notifikaatiot perustuen yleiseen luovuttamislakiin ja sopimuksessa sallittuun ratkaisuun edellyttää kaksoisrangaistavuutta listarikoksissa.

Sopimus sisältää **kansainvälistä rikosoikeusapua** koskevia määräyksiä. Ne täydentävät Euroopan neuvostossa vuonna 1959 tehtyä keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevaa eurooppalaista yleissopimusta sekä siihen liitettyjä lisäpöytäkirjoja vuosilta 1978 ja 2001. Määräykset koskevat muun muassa toimivaltaisten viranomaisten määrittelyä; muun kuin pyydetyn tutkintatoimenpiteen käyttöä, pakkokeinojen käyttöä, ilmoitusvelvollisuuksia, ne bis in idem –kieltäytymisperustetta (ei kahdesti samassa asiassa); pyynnön täyttämisen määräaikoja sekä yhteisiä tutkintaryhmiä.

Määräykset vastaavat osin eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetussa direktiivissä (2014/41/EU) omaksuttuja malleja. Mainittua direktiiviä vastaavasti sopimukseen on tarkoitus liittää vakiolomake oikeusapupyyntöjen tekemistä varten.

Sopimus sisältää **rikosrekisteritietojen vaihtoa** tehostavia määräyksiä. Ne täydentävät ja osin korvaavat edellä mainittuja Euroopan neuvoston sopimuksia.

Rikosrekisteritietojen vaihtoa koskevat määräykset vastaavat pitkälti EU:n jäsenvaltioiden välillä olevaa ns. ECRIS-sääntelyä, joka perustuu neuvoston puitepäätökseen Euroopan unionin jäsenvaltioiden välisen rikosrekisteritietojen vaihdon järjestämisestä (2009/315/YOS) ja neuvoston päätökseen eurooppalaisen rikosrekisterijärjestelmän (ECRIS) perustamisesta (2009/316/YOS). Mainittu puitepäätös ja päätös on pantu Suomessa täytäntöön lailla rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (214/2012). Sääntelyn ulottaminen Suomen ja UK:n väliseen yhteistyöhön sopimuksen mukaisesti edellyttää kansallista sääntelyä.

Määräykset koskevat määritelmiä, kuten keskusviranomaisen määrittelyä, sopimusvaltion kansalaisia koskevien rikostuomioiden ilmoittamista määräajassa, pyyntöjen esittämistä sekä niihin vastaamista määräajassa. Lisäksi sopimuksessa on määräyksiä muun muassa lasten kanssa työskenteleviä henkilöitä koskevista pyynnöistä sekä tietojen toimittamista sähköisesti sekä velvoite olla vetoamatta Euroopan neuvoston vuoden 1959 oikeusapusopimuksen 13 artiklan sekä sopimukseen 1978 tehdyn lisäpöytäkirjan 4 artiklan nojalla tehtyihin varaumiin.

Sopimusmääräykset edellyttävät tehtäviksi toimivaltaisia viranomaisia koskevat notifikaatiot. Notifikaatiot on tehty tammikuussa 2021 kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain (4/1994) mukaisesti. Oikeusministeriö on ilmoittanut, että rikosasian käsittelyä koskevien pyyntöjen osalta toimivaltainen keskusviranomainen lähettämään rikosrekisteritietoja koskevia pyyntöjä olisi oikeusministeriö ja että toimivaltainen keskusviranomainen vastaanottamaan Suomeen lähetettyjä pyyntöjä olisi Oikeusrekisterikeskus. Kun uusi kansallinen sääntely olisi voimassa, Suomi tekisi uuden viranomaisilmoituksen.

Sopimus sisältää yksityiskohtaiset määräykset **jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista** koskevasta yhteistyöstä. Määräykset korvaavat samaa asiaa koskevien Euroopan neuvoston vuosina 1990 ja 2005 tehtyjen rahanpesua, etsintää ja takavarikkoa sekä menetetyksi tuomitsemista koskevien sopimusten määräykset. Muilta osin sovelletaan Euroopan neuvoston sopimusten määräyksiä. Mainituista sopimuksista Suomi on liittynyt vuoden 1990 sopimukseen, mutta ei vuonna 2005 tehtyyn sopimukseen.

Sopimusmääräykset velvoittavat laaja-alaiseen, rikosasiaan liittyvään omaisuuden jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevaan yhteistyöhön. Lisäksi osasto XI sisältää määräyksiä pankkitilitietoihin liittyvästä yhteistyöstä. Sopimus sisältää muun ohella määritelmäkuvaukset,

määräykset pyynnössä noudatettavasta menettelystä, kieltäytymisperusteista, toimivaltaisista viranomaisista, kuluista sekä kielistä, joilla yhteistyöpyynnöt hyväksytään.

Myös osastoon XI sisältyy notifikaatiovelvoitteita toimivaltaisista viranomaisista, valmiudesta hyväksyä yhteistyöpyyntöjä koskien muiden kuin rahalaitosten hallussa olevista tilitiedoista, kaksoisrangaistavuudesta luopumisesta listarikostilanteissa sekä kielistä, joilla tehtyjä yhteistyöpyyntöjä pyynnön vastaanottanut valtio hyväksyy.

Tarkoituksena on, että Suomi antaisi notifikaatiot perustuen sopimusmääräysten ohella lakiin kansainvälisestä yhteistyöstä eräiden rikosoikeudellisten päätösten täytäntöönpanosta (21/1987) ja lakiin kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa. Mainitut lait sisältävät muun muassa vuoden 1990 Euroopan neuvoston rahanpesusopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä säädettyä lainsäädäntöä.

Toimivaltaista viranomaista koskeva notifikaatio on tehty tammikuussa 2021. Oikeusministeriö on ilmoittanut, että toimivaltainen viranomainen lähettämään ja vastaanottamaan jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevia pyyntöjä olisi oikeusministeriö. Jäädyttämistä koskevat pyynnöt olisi sallittua lähettää myös suoraan keskusrikospoliisille.

Edellä mainittua erillistä täydentävää kansallista lainsäädäntöä koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa keväällä 2021.